

Ylivieska 2020

Hamarin asemakaava-alueen arkeologinen koetutkimus



H.-P. Schulz 12.11.2020



KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU



Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti Ylivieskan Hamarin asemakaava-alueella arkeologisen koetutkimuksen 26.-27.8.2020, yht. 3 henkilötyöpäivää. Alue sijaitsee Kalajoen eteläpuolella kaupungin keskustasta noin 2 km itään. Kaivaukseen osallistuivat MA/FM Hans-Peter Schulz ja FM Stephan Schulz. Maastotutkimus tehtiin Museoviraston tutkimusluvan perusteella, työn tilaaja on Ylivieskan kaupunki. Kaupungin teknisten palvelujen kautta saatiin kaivinkone käyttöön, lisäksi kaupunki kustansi kaksi kaivausapulaista sekä takymetrimittaukset.

Hamarin alueelle on merkitty kaksi muinaisjäännösalueita, Koskela (977010005) ja Koskela 2 (1000013159). Sieltä saatujen aikaisempien löytöjen tarkat löytökontekstit selvitettiin tutkimuksen yhteydessä. Maankäytön seurauksena (Hamarin voimalaitoksen ja väliaikaisen juoksutuskanavan rakentaminen 1984, myöhempää rakentamista ja pellon tasoitus), rannassa ja Heikintien ympäristössä olleet kivilautiset asuinpaikat tuhoutuivat.

Asemakaavassa olevalta tutkimusalueelta ei havaittu jälkiä kiinteästä muinaisjäännöksestä.

Sisällysluettelo

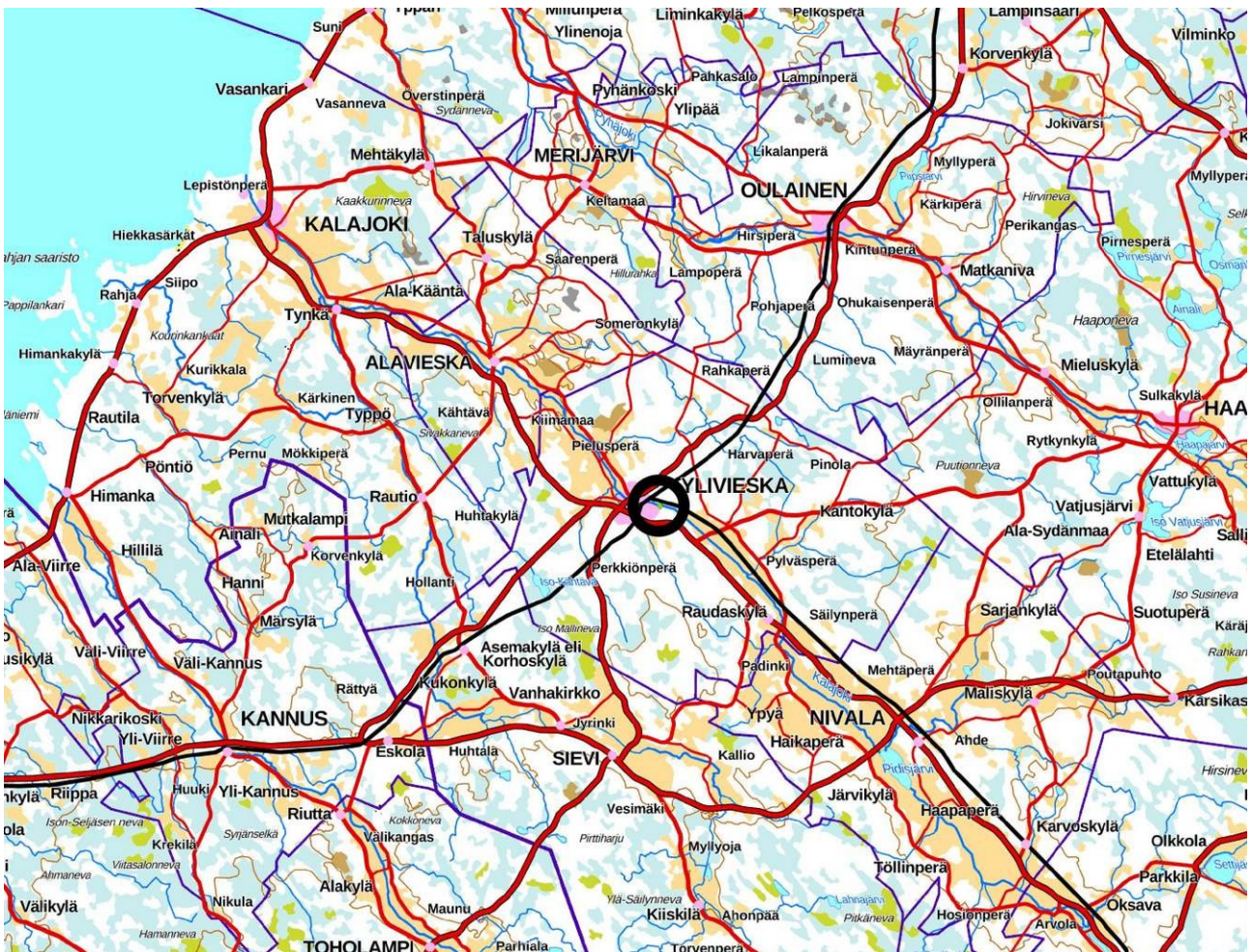
S.

1. Perustiedot.....	2
2. Lähtökohdat	3
3. Tutkimusmenetelmät.....	3
4. Tulokset.....	5
5. Aineistoluettelo.....	13

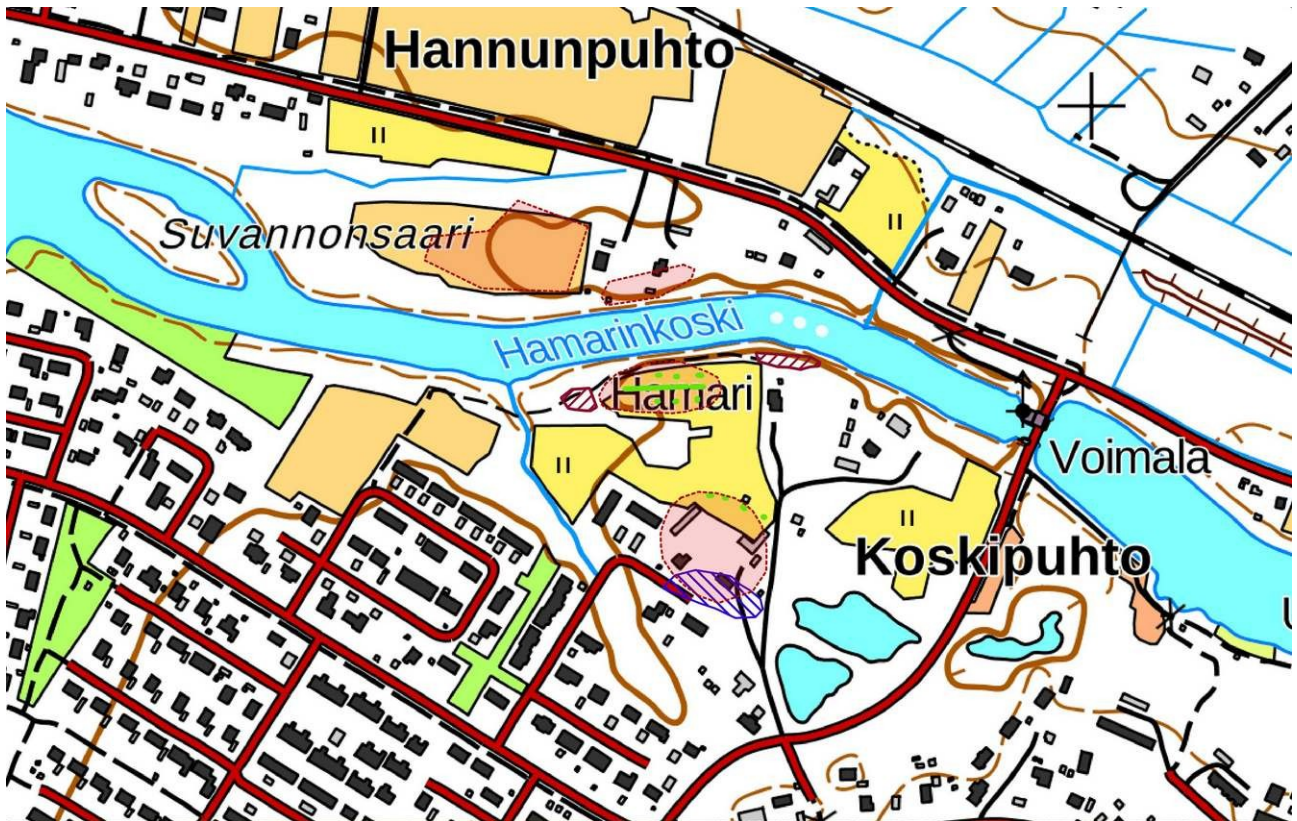


1. Perustiedot

Tutkimuskohde:	Ylivieskan Hamarin asemakaava-alue joka sijaitsee Kalajoen eteläpuolella kaupungin keskustasta noin 2 km itään..
Tutkimuslupa:	Päätös 03.06.2020, MV/103/05.04.01.02/2020
Tilaja:	Ylivieskan kaupunki
Hankeomistaja:	Ylivieskan kaupunki
Tutkimuksen laji:	arkeologinen koekaivaus
Kenttätyöaika:	26.-27.8.2020, yht. 3 henkilötyöpäivä.
Karttanumerot:	TM35-lehtijako, Q4233L (mk 1:20000) vanha yleislehtijako, 2431 04 (mk 1:20000)
Koordinaatit:	P 7057140, I 290326
Korkeus:	n. 58-62 m mpy
Koordinaattijärjestelmä:	ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Kopio raportista:	Museoviraston arkisto (digitaalinen ja paperikopio), Pohjois-Pohjanmaan museo (digitaalinen kopio)
Inventointilöydöt:	KM 42783:1-3
Aiemmat löydöt:	KM 2059:2 ja 2106:7, KM 15868:1-3, KM 21222:1-4
Aiemmat tutkimukset:	Paula Purhonen, tarkastus 1981 Anne Vikkula, koekaivaus 1981 Markku Heikkinen, inventointi 1984 Hans-Peter Schulz, inventointi, 2008.



Kartta 1. Asemakaava-alueen sijainti merkitty mustalla ympyrällä. MML:n maastorastarasteri 1:500 000; 10/2020.



Kartat 2a ja 2b Yleiskartta MML ylhäällä peruskarttarasteri ja alhaalla MML ortokuvat 10/2020.
Koeajat kirkkaan vihreänä, mj-rekisterin muinaisjäännösalue rajaukset vaalean punaisena;,
Vuoden 1961-62 löytöalue sinisellä viivoituksella
Vuoden 1981 löytöalueet punaisella viivoituksella



2. Lähtökohdat

Hamarin alueelle on merkitty kaksi muinaisjäännösalueetta, Koskela (977010005) ja Koskela 2 (1000013159). Sieltä saatujen aikaisempien löytöjen tarkat löytökontekstit selvitettiin tutkimuksen yhteydessä.

Vanhimmat löydöt ovat Koskela 2:n alueelta:

> reikäkivet KM 2059:2 ja 2106:7 löytyivät v. 1881 ja 1882, löytöpaikat eivät ole tiedossa

> kivitaltat ja luuneula KM 15868:1-3 löytyivät 1961 tai 62. Löydöt tehtiin kun vesijohto kaivettiin Heikintieellä (talo Heikintie 3 – isännän tiedonanto) Kohde sijaitsee merkityn mj-alueen eteläreunalla ja sen eteläpuolella, maaperä on hiekkaa. (alue on merkitty liitekartalle)

Koskelan löydöt (KM 21222:1-4) saatiin 3 koekuopasta vuoden 1981 koekaivauksen (A. Vikkula) yhteydessä rantatörmästä (alue on merkitty liitekartalle). **Vikkulan raportin mukaan löytöjä oli sen verran vähän, ettei olisi syytä jatkotoimille.** Vuoden 1955 peruskartassa näkyy Hamarin pellon kohdalla pitkä kivisuiste joessa lähellä etelärantaa. Se oli vuonna 1981 jo ruopattu ja koko rantavyöhyke muokattu. Alue on nykyään tuhoutunut. Kun Hamarin voimalaitos rakennettiin vuonna 1984, joen etelärannalle kaivettiin juoksuuskanava, joka oli myöhemmin peitetty. Rannan yläpuolelle oleva tasainen moreenialue raivattiin pelloksi ja tasoitettiin sekä sinne tuotiin hiekkaa. Alueella oli ennen sotia toiminut pieni tiilenpolttouuni kotitarpeeseen. Koskelan 2 kohdalla koko hiekka-alue (potentiaalinen asuinpaikka-alue) on nykyään rakennettu.



Kartta 4 Vuoden 1955 peruskartta asemoituna nykykarttapohjalle¹. Kartasta käy ilmi, että joki oli leveämpi, silloinen suiste on ruopattu, ja sen eteläpuolella nykyisen eteläisen rantaviivan tuntumassa oli voimalaitoksen rakennustöiden 1984 aikaan tehty väliaikainen juoksuuskanava.

3 Tutkimusmenetelmät

Ylivieskan kaupungin tekniset palvelut tekivät alueella takymetrimittaukset. Koekaivausalueet on sijoitettu kaupungin teknisten palvelujen antamien tietojen perusteella; kaava laatiminen on keskeneräinen, sen takia tässä raportissa ei ole esitetty kaavatietoja. Koeojat ja koekuopat sijoitettiin niin, että tuli kattava kuva alueen maanperästä, stratigrafiasta ja mahdollisesta asuinpaikkajäännöksestä. Kaavan lisäksi koeojien sijoitusta ohjasivat aiemmin tehdyt havainnot (koekaivaus 1981 ja inventointi + koekuopitus 2008)

Kaivinkoneella poistettiin ensin 5- 10 cm kerroksissa pintamaat (pintahumus sekä täyttömaat), sen jälkeen poistettiin mineraalimaa kovaan kiviseen moreenikerroksen asti, joka tuli vastaan syvyydellä 40 - 70 cm. Mikäli havaittiin koostumukseltaan ja väriltään poikkeavaa maata, jatkettiin kaivamista lapiolla ja lastalla, osa

¹ <https://vanhatkartat.fi/#15/64.0765/24.57191>



maasta seulottiin. Profiili valokuvattiin ja piirrettiin. Löydöt on saatu vain neliömetrin tarkkuudella talteen, koska konekaivun takia niitä ei havaittu *in situ*.



Koeoja, peltokerroksen poisto koneella.



Lapiokaivausmaata seulotaan.



Koekuoppa, profiilin tarkastus



Profiilin dokumentointi.

4. Tulokset

Koetutkimusalueella tavattiin koeojassa ja koekuopissa miltei koko alalla vanha maanpinta, joka oli tosi alueen keskiosassa siirtomaalla ja hiekalla peitetty. Myöhemmin sen yläosaan oli muodostunut peltokerros. Täyttökerroksen paksuus oli 0 - 40 cm. Muualla oli noin 25 cm vahva peltokerros havaittavissa. Kohdassa i 381605 oli matalaa kuoppa, nokimaata ja vähän kuonaa (KM 42783:1). Paikalla oli paikallisen isännän mukaan tiilenpolttouuni kotitarpeeseen ainakin vielä 1940-luvulla. Kuoppa oli ilmeisesti rakennelman etelänurkassa. Myöhemmin, noin 1960-luvun alusta, alue oli peltona ja tasoitettu. Maaperä on runsaskivistä hieta-moreenia.

Täytemaana olleesta hiekkakerroksesta löytyi ruuduista i 381608 ja 381614 3 kvartsi-iskosta (KM 42783:2-3), ne ovat löytökontekstin perusteella peräisin muualta.

Koeojasta 1 löytyi lisäksi kohdassa i 681625 noin 60 cm:n maakivi, jossa oli hakkaus 32. Kyseessä on suunnitteen rajan kohdalla ollut rajakivi, joka oli peltomuokkauksessa liikkunut hieman.

Alueelle Koskela 2 tehdyistä koekuopista ei tullut löytöjä. Humuksen alla oli moreenia, itäpäässä oli traktorin ajoura, joka oli vahvistettu kivimurskeella ja soralla. Mj-rekisterin muinaisjäännösaluearajauksen eteläosa on kuulunut osaksi poiskaivetulle hiekkaharjanteelle.



Hamarin alueelle on merkitty kaksi muinaisjäännösalueetta, Koskela (977010005) ja Koskela 2 (1000013159). Sieltä saatujen aikaisempien löytöjen tarkat löytökontekstit selvitettiin tutkimuksen yhteydessä. Maankäytön seurauksena (Hamarin voimalaitoksen ja väliaikaisen juoksutuskanavan rakentaminen 1984, myöhempää rakentamista ja pellon tasoitus), rannassa (Koskela 1) ja Heikintien ympäristössä (Koskela 2) olleet kivikautiset asuinpaikat tuhoutuivat.

Asemakaavassa olevalta tutkimusalueelta ei havaittu jälkiä kiinteästä muinaisjäännöksestä.

Lestijärvellä, 12.11.2020

Hans-Peter Schulz

Hans - Peter Schulz



Yleiskartta Koskela 1, koeojat 1-2 ja koekuopat 3-8. Karttaselitykset ks. kartta 2a-b sivulla 3. Maanmittauslaitoksen ortokuvat 11/2020



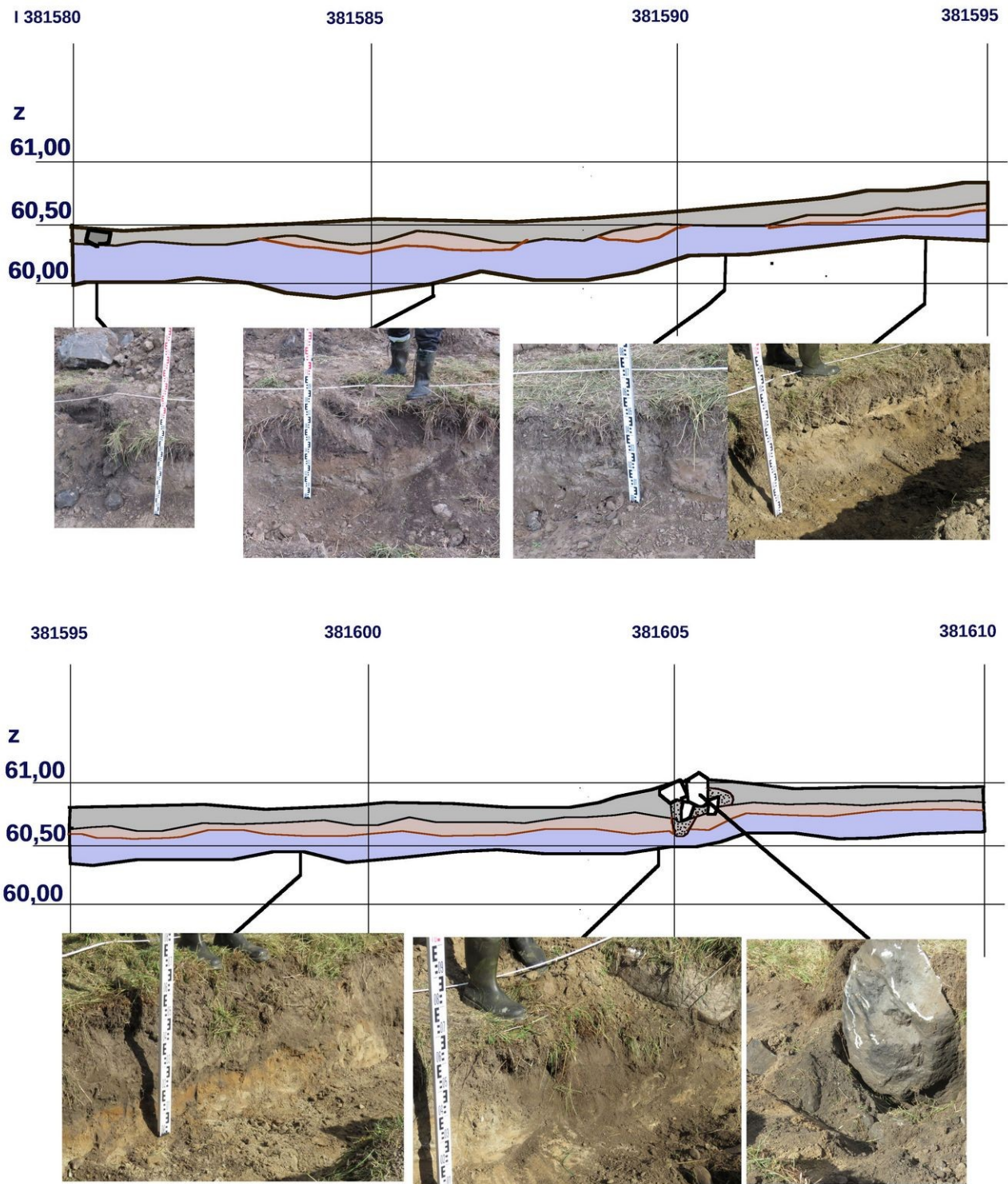
Yleiskartta Koskela 2, koekuopat 9-12. Karttaselitykset ks. kartta 2a-b sivulla 3. Maanmittauslaitoksen ortokuvat 11/2020



Koeoja 1, peltokerros poistetaan.



Koekuoppa 4, pohja kaivetaan lastalla.



Koskela 1. Koeoja 1, profiili osa 1 p. 7107748; i = 381580 - 381610.

Piirroksessa profiiliin korkeus korotettu x 5:

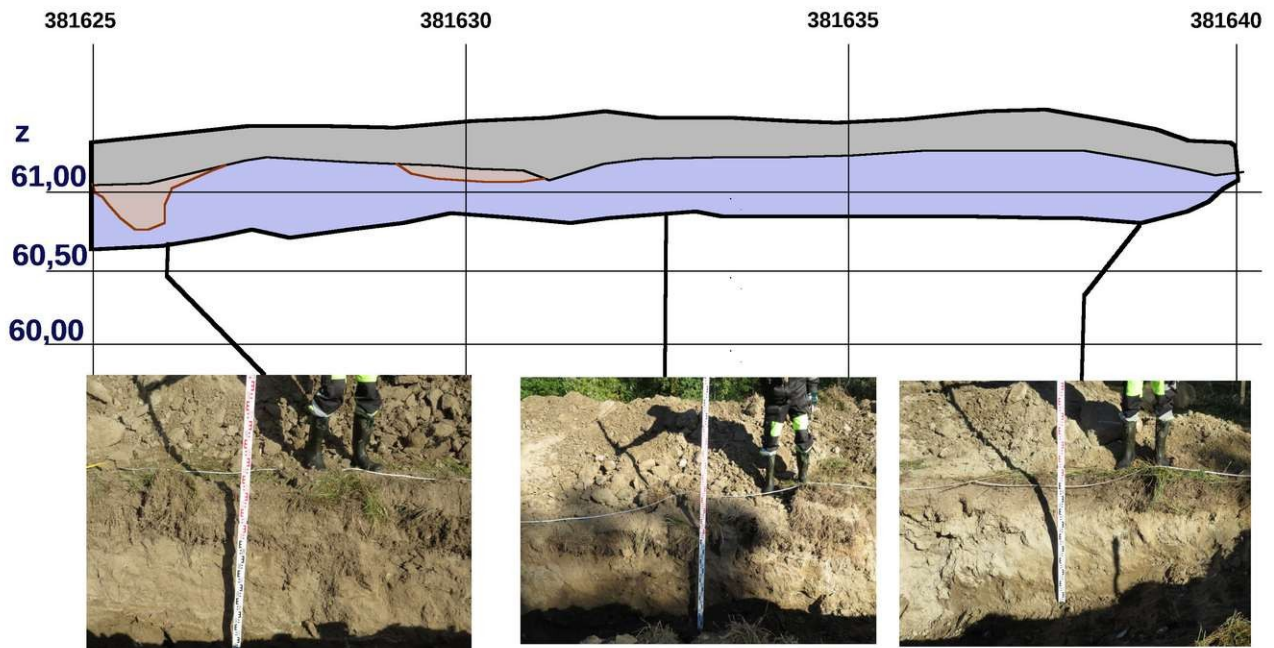
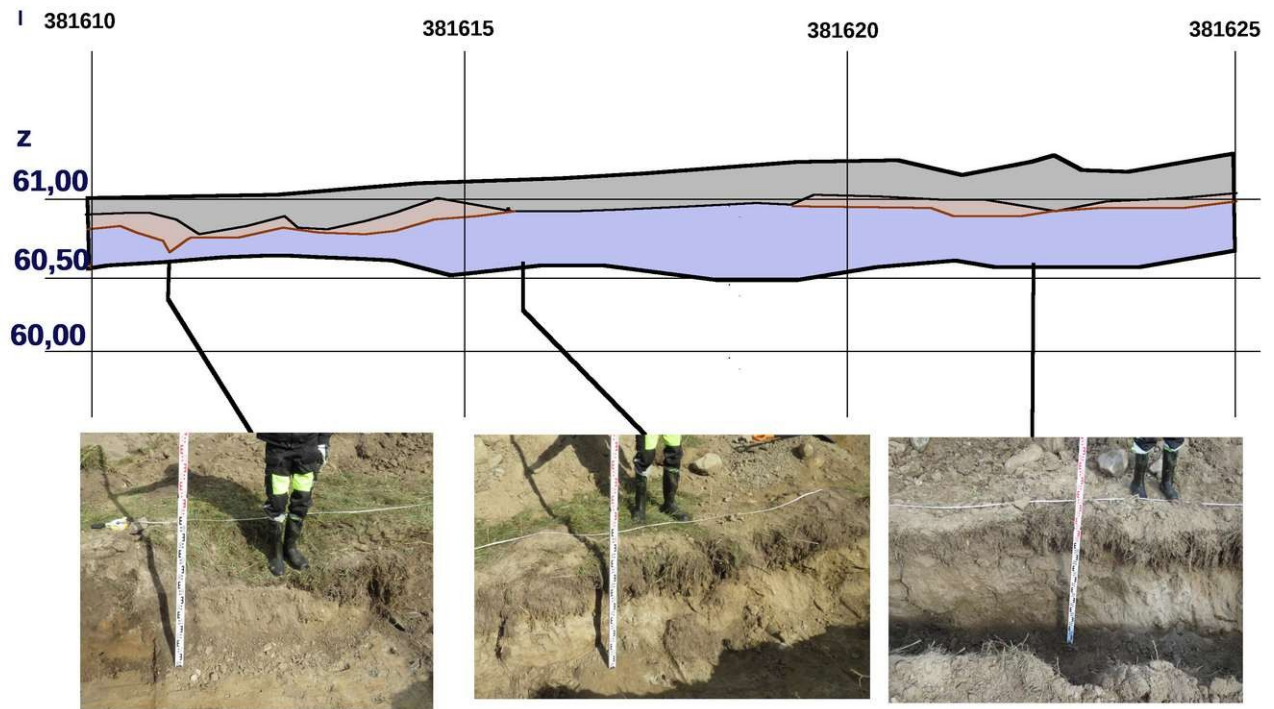
harmaa = pintahumus/peltokerroksen yläosa

punainen = täyttömaakerros, pääosin hiekka, sora, paikoitellen hienoa rakennusjätettä

sininen = ylempi hietamoreenikerros

> ei kaivettu : paksun viivan alapuolella oleva hyvin kivinen iskostunut moreenikerros.

Kohdassa i 381605 on noin 50 cm syvää nokinen kivillä täytetty kuoppa, josta löytyi vähän savikuonaa.



Koskela 1. Koeoja 1, profiili osa 2 p. 7107748; i = 381610 - 381640.

Piirroksessa profiilin korkeus korotettu x 5:

harmaa = pintahumus/peltokerroksen yläosa

punainen = täyttömaakerros, pääosin hiekka, sora, paikoitellen hienoa rakennusjätettä

sininen = ylempi hietamoreenikerros

> ei kaivettu : paksun viivan alapuolella oleva hyvin kivinen iskostunut moreenikerros.



Koeoja 2 länsipää p 7107752
i 381647
z 61,33 m mpy

humuskerros	0-25 cm
lohkokiviä	25-40 cm (paikoitellen)
hietamoreeni	25-50 cm
iskostunut kivinen moreeni	>50 cm



Koekuoppa 3 p 7107760
i 381616
z 60,45 m mpy

humuskerros	0-25 cm
hietamoreenia	25-50 cm
iskostunut kivinen moreeni	>50 cm



Koekuoppa 4
p 7107759
i 381633
z 60,43 m mpy

humuskerros	0-25 cm
hietamoreeni	25-40 cm
iskostunut kivinen moreeni	>40 cm



Koekuoppa 5
p 7107761
i 381654
z 61,13 m mpy

humuskerros	0-25 cm
hietamoreeni	25-45 cm
iskostunut kivinen moreeni	>45 cm



Koekuoppa 6
p 7107738
i 381616
z 60,58 m mpy

humuskerros	0-25 cm
hietamoreeni	25-40 cm
iskostunut kivinen moreeni	>40 cm



Koekuoppa 8
p 7109760
i 381616
z 61,17 m mpy

humuskerros	0-20 cm
hietamoreeni	20-45 cm
iskostunut kivinen moreeni	>45 cm



Koekuoppa 9
p 7107654
i 381660
z 61,75 m mpy

humuskerros	0-15 cm
kivinen hietamoreeni	15-50 cm
iskostunut kivinen moreeni	>50 cm



Koekuoppa 10
p 7107952
i 381674
z 61,65 m mpy

humuskerros	0-20 cm
kivinen hietamoreeni	20-40 cm
iskostunut kivinen moreeni	>40 cm



Koekuoppa 11
p 7107644
i 381690
z 61,90 m mpy

humuskerros	0-55 cm
kivinen hietamoreeni	15-45 cm
iskostunut kivinen moreeni	>45 cm

**Koekuoppa 12****p 7107635****i 381706****z 62,05 m mpy**

humuskerros	0-5 cm
tienpohja (sora, kiviä)	5-30 cm
iskostunut kivinen moreeni	>30 cm

5. Aineistoluettelo**Arkistoaineisto:**

Museovirasto

Anne Vikkula inventointi ja koekaivaus 1981; Ylivieska Hamarinkoski-Visurinkari Kivikautisten asuin- ja löytöpaikkojen koekaivauksia ja tarkastuksia 1981

Hans-Peter Schulz, inventointi 2008; Ylivieskan kaupunki. Ylivieskan keskustan osayleiskaava 2030. Arkeologinen inventointi 2008

Digitaalinen aineisto:

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, Ylivieskan pitäjänkartat,
<http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?new=1&haku=Ylivieskai>

Geologian tutkimuskeskus, <http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu, <https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Maanmittauslaitos, <http://vanhatpainenutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön palveluikkuna, muinaisjäänösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Ylivieska.

<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>